УДК 351.72:338.2:339.7

Л. В. Ільченко-Сюйва,
к. держ. упр., доцент,
доцент кафедри економічної політики,
Національна академія державного управління
при Президентові України
Л. В. Бабій,
аспірант кафедри економічної політики,
Національна академія державного управління
при Президентові України

НАДНАЦІОНАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ФАКТОР ТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У даній статті дається узагальнююча характеристика поняттю наднаціональності в цілому та наднаціональності міжнародних економічних організацій зокрема. Розглядається їх вплив на творення економічної політики держави та розвиток економіки, виділено основні проблеми співробітництва і шляхи їх вирішення.

The article is focused on generalization of "supranationality" as a generic term and supranationality of international economic organizations in particular. Authors consider impact of supranationality of international economic organizations on the economic policy-making system, highlights key issues and options of their resolution.

ВСТУП

На сучасному етапі глобальних процесів в світі перед державами постає функціональна потреба у співробітництві з міжнародними економічними організаціями (надалі — МЕО). Проблемам зовнішньоекономічної політики країни та її фінансово-економічної співпраці з міжнародними організаціями приділяється багато уваги, і неодноразово вони досліджувались у працях як українських, так і зарубіжних науковців і практиків. Проте, проаналізувавши наявні доробки, стикаємося з тим, що розгляд МЕО є недостатньо глибоким, а саме таке поняття як "наднаціональність МЕО" або просто ігнорується, або йому приділяється мінімум уваги (наприклад, у роботах російських науковців Н. Кавєшнікова [2], М. Корольова [3], А. Моісєєва [4], Е. Шибаєва [5]). Інколи явище наднаціональності міжнародних організацій взагалі заперечується: "...будь-яка міжнародна організація не може мати наднаціонального (недержавного) характеру" [5, ст. 35]. Деякі з науковців виступають противниками концепції наднаціональності МЕО, так М.А. Корольов визнає виключно "можливість існування функціональної наднаціональності, яка є способом одноманітного регулювання відповідної сфери життя держав, укладених між собою з цією метою відповідних угод" [3, ст. 9]. М. Корольов наголошує на тому, що "у чистому вигляді наднаціональність взагалі неможлива, оскільки з тих пір, відколи держави наднаціонального утворення зберігають суверенітет, вони володіють здатністю в будь-який час припинити своє членство в ньому" [3, ст. 10]. Насправді ж реалії сьогодення говорять про наднаціональність МЕО, їх опосередковане, а інколи і пряме втручання в творення державної політики країн-членів МЕО (наприклад, можливості впливу Міжнародного валютного фонду на творення державної політики країн-членів або, що знаходить яскравіше відображення, країн-позичальників); вплив на формування політики у відповідних галузях, визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку держави тощо.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Отже, виходячи із вищенаведеного, надзвичайно актуальним питанням сьогодення, в умовах глобальної фінансово-економічної кризи, постає концепція наднаціональності МЕО в цілому і формування партнерських відносин у співпраці України з МЕО в процесі творення державної фінансово-економічної політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

Термін "наднаціональність" практично не розглядається українськими авторами. Досить мало уваги приділяється цьому факту і в програмних урядових документах (наприклад, Стратегії співробітництва України з міжнародними організаціями), що, на наш погляд, є негативним фактом. На сьогодні світова економіка характеризується високим ступенем інтегрованості, посиленням взаємозв'язків між різними національними економічними системами, формуванням різноманітних міжнародних економічних і фінансових утворень. Найбільш яскраво такі взаємозалежності проявляються під час економічних і фінансових криз, що можна було спостерігати неодноразово, наприклад, азіатська фінансова криза 1997 р., російська фінансова криза 1998 р., поточна глобальна фінансова криза. Виклики сучасності підкреслюють необхідність перегляду "сталих" позицій держави щодо членства країни в МЕО, а проблеми співробітництва з міжнародними фінансовими установами в умовах кризи та, зважаючи на наднаціональність таких організацій, потребують грунтовного дослідження.

Наднаціональність (supranationality — англ.) — це нова політична концепція, що дозволяє приймати рішення (закони) особливого характеру, але обов'язково з урахуванням певних особливостей процедури прийняття рішень держав-членів для відповідної організації. Головний сенс наднаціональності міжнародних організацій проявляється у прийнятті рішень та їх реалізації країнами-членами. Схематично характеристика концепції наднаціональності подана на рис. 1.

Наголосимо на тому, що реалізація рішень МЕО є обов'язковою для всіх учасників відповідної міжнародної організації (навіть тих, що голосували проти), але враховуються національні особливості всіх учасників відповідної міжнародної

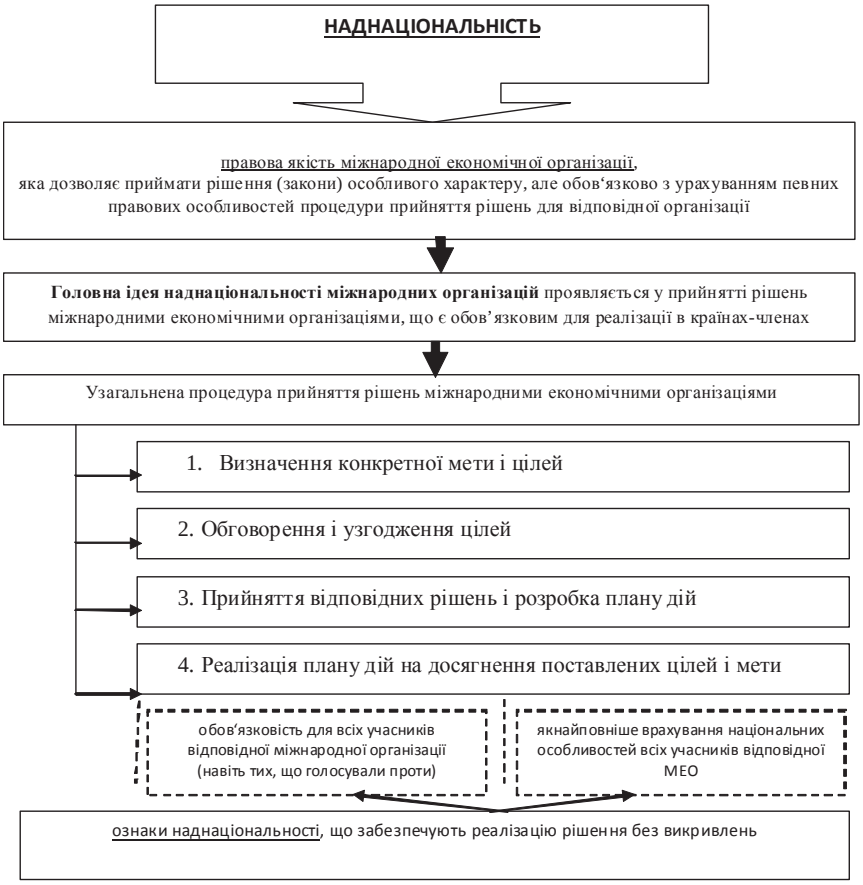

Рис. 1. Характеристика концепції "наднаціональність"

організації.

Отож, суть наднаціональності полягає у тому, що держави повинні виконувати навіть ті рішення, які вони не підтримують або навіть категорично заперечують. Це обумовлено тим, що такі рішення мають обов'язковий характер і приймаються простою більшістю [2].

Вітчизняні та міжнародні науковці та практики в сучасний період глобалізації виділяють три типи міжнародних організацій, за співвідношенням обсягу компетенцій, які розподіляються між державою і власне міжнародною організацією (рис. 2). Виділимо головні особливості наднаціональності МЕО та розглянемо їх на рис. 3.

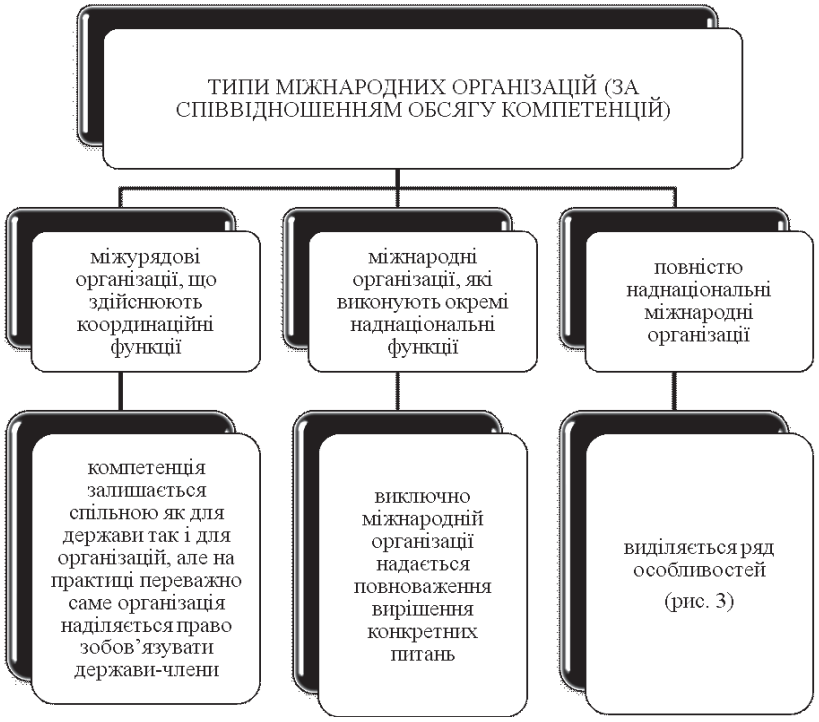

Рис. 2. Типи міжнародних організацій (за співвідношенням обсягу компетенцій)

Наднаціональна система регулювання — це дія відповідних наднаціональних міжнародних організацій на державні, а також зовнішньодержавні процеси в економічній, фінансовій, політичні та інших сферах. Аналізуючи функціонування міжнародних організацій варто також зупинитись на наднаціональних системах регулювання, які схематично зображено на рис. 4.

Для наднаціональної системи регулювання економікою все більш суттєву роль відіграє Організація Об'єднаних Націй (ООН) з найбільш відомими міжнародними економічними (фінансовими) організаціями: Міжнародним валютним фондом (МВФ) і групою Всесвітнього банку, до котрої входять Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР) і Міжнародне агентство з гарантування інвестицій (МАГІ) тощо [5]. МЕО відповідно до статуту ООН повинні здійснювати свою діяльність з дотриманням основних принципів, а саме:

— принцип суверенної рівності держав-членів,

— принцип невтручання міжнародної організації у внутрішні справи держав-членів,

— принцип поваги державного суверенітету.

Але вищезазначені МЕО, які є в свою чергу наднаціональними, неодноразово ставали об'єктами звинувачень у недотриманні цих принципів: "... є такі спеціалізовані установи, діяльність яких не сумісна з цілями і принципами Статуту ООН, — це група фінансових спеціалізованих установ (МВФ, МБРР, МФК (Міжнародна фінансова корпорація), МАР (Міжнародна асоціація розвитку))" [3, ст. 10]. Наднаціональність таких МЕО окреслена в їх статутах, а особливо простежується притаманними їм компетенціями у валютно-фінансовій сфері, так, наприклад у статуті МВФ (наприклад, Стаття 4 "Зобов'язання по відношенню до валютного режиму" [6]). Ця стаття передбачає обмеження прав держав-членів, а саме:

— самостійно вводити будь-які валютні обмеження;

— проводити грошову реформу валюти (девальвацію, ревальвацію) тільки за згодою МВФ;

— обов'язково надати звіт про бюджетно-фінансовий стан держави на запит МВФ;

— невиконання вимог МВФ тягне за собою накладання штрафних санкцій чи взагалі виключення з чис-

Рис. 3. Особливості наднаціональних МЕО

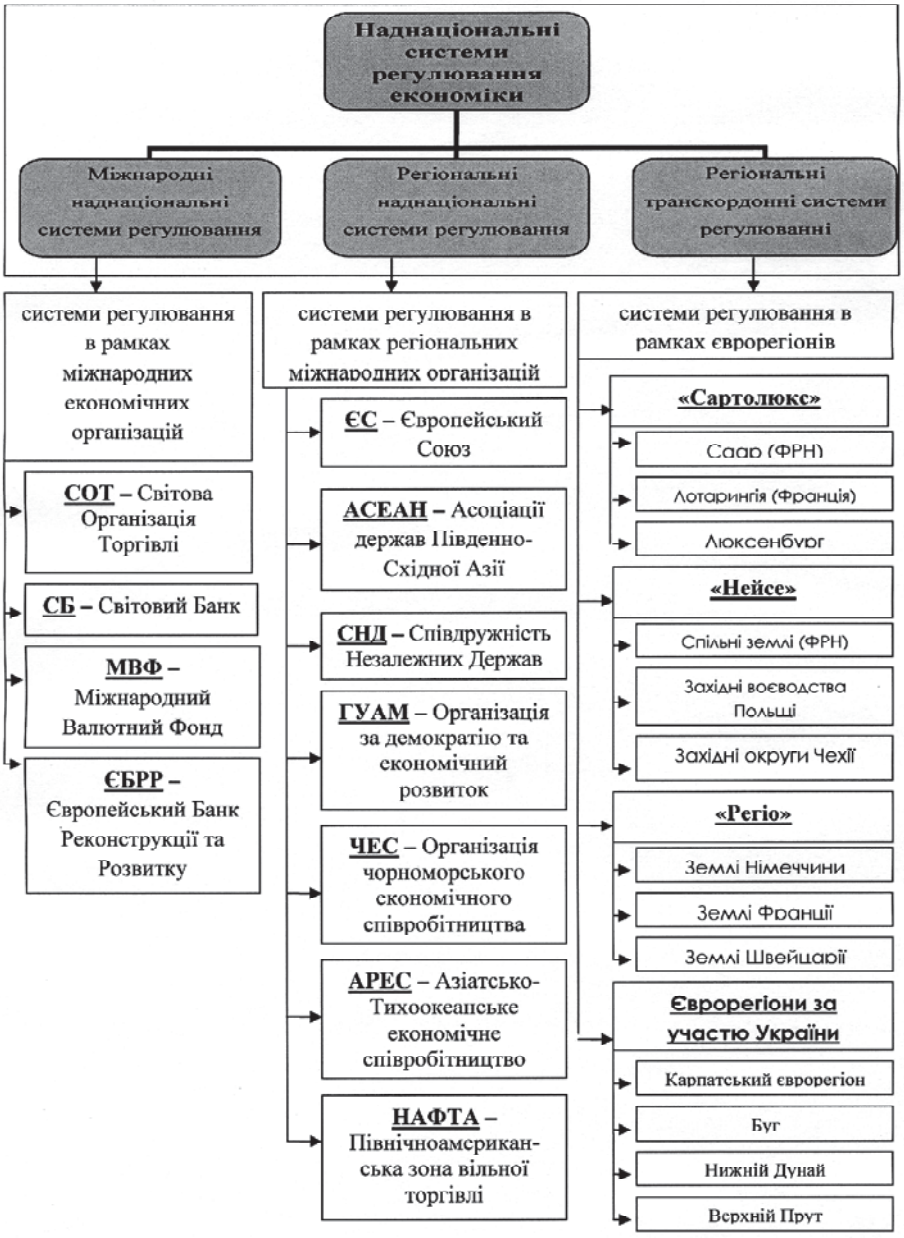

Рис. 4. Структура наднаціональної системи регулювання економіки

ла держав-членів і т. ін.

Аналогічні обмеження або деякі з них містяться і у статутах таких міжнародних організацій як МБРР, МФК, МАР [7].

Наднаціональність притаманна такій міжнародній організації як Європейський Союз. Відповідно, якщо наднаціональність — це політична влада над або окрім рівня національної держави, то держави-члени ЄС, створюючи наднаціональний орган, делегували йому повноваження у вирішенні ряду задач державного управління. Це неминуче створює деякі обмеження суверенітету чи влади держав-членів, оскільки ними більше не здійснюється повний контроль над результатами діяльності наднаціональних міжнародних організацій [6]. Європейський Союз внаслідок його наднаціонального характеру поступово перетворюється на союзну державу. Установчі органи ЄС є уповноваженими створювати правила, регламенти, директиви, які обов'язкові до виконання всіма державами-членами, як це зазначалося вище, і яскраво простежується. Розглянемо ознаки наднаціональності ЄС, що, власне, не викликають сумнівів (рис. 5). Усі перелічені ознаки наддержавності структур Євросоюзу на рис. 3 не викликають сумнівів.

Отже, проаналізувавши особливості та роль наднаціональності МЕО у забезпеченні сталого економічного розвитку України, а також позитивні та негативні сторони співпраці країн з наднаціональними МЕО, можна сформулювати наступну низку висновків та рекомендацій для подальшого творення економічної політики України у співпраці з МЕО.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

На сучасному етапі діяльності держав спостерігається процес глобалізації економіки, а також посилення міжнародних економічних відносин між ними. Глобалізація в свою чергу є інструментом, що вимагає розширення міжнародної фінансово-економічної співпраці, яка в свою чергу породжує розширення економічної взаємозалежності держав, відкритості до зовнішніх впливів.

Наднаціональність та елементи наднаціональності МЕО створюють такі умови для держав-членів, коли держави не мають права впроваджувати дії і заходи, які притаманні компетенції відповідних МЕО, а також перед такими державами виникає обов'язкове зобов'язання виконувати їх рішення.

Навіть зважаючи на всі недоліки членства в наднаціональних міжнародних організаціях, є неможливим відмовитись від міжнародного співробітництва, а особливо в період

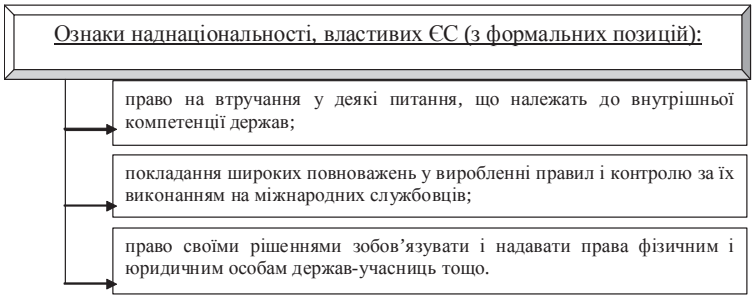

Рис. 5. Ознаки наднаціональності, що притаманні ЄС

інтеграційних процесів в світі, а реалізація рішень МЕО і до цього часу є одним з основних чинників творення і становлення глобальної економічної системи, інтеграції в цю систему національних економік.

Водночас реалізація "стандартних" рішень МЕО час від часу стає чинником нестабільності національних економік. Наприклад, фінансова заборгованість перед МФО, окрім того, що збільшує зовнішній державний борг, робить економічну систему уразливою, залежною від подальших міжнародних позик. На жаль, у співпраці міжнародних економічних організацій з Україною остання виступає типовою країною-позичальником, а тому повинна реалізовувати наднаціональні рішення, навіть ті, які не викликають "особливого ентузіазму".

Надалі видається доцільним розглянути можливості та перспективи дійсно самостійної України і її насправді незалежного (без участі МЕО) подальшого розвитку. У цьому контексті цікавим видається грунтовне дослідження досвіду інших країн Центральної та Східної Європи (наприклад, Польщі). З тим, на нашу думку, не слід оминати увагою і необхідність докорінної реструктуризації економіки України та узгодженні національного законодавства з міжнародними нормами, враховуючи потенціал МЕО та особливості їх наднаціональності.

Література:

1. Бабій Л.В., Ільченко-Сюйва Л.В. До проблеми формування державної економічної політики співпраці України з міжнародними економічними організаціями в системі ООН // Економіка і держава. — 2009. — № 5.

2. Кавешников Н. Европейский интеграционный проект вступает сегодня в один из самых сложных периодов своего осуществления // Евразия. — 2003. — Июль.

3. Королев М. А. Наднациональность с точки зрения международного права // Московский журнал международного права. — 1997. — № 2. — С. 9—10.

4. Моисеев А. А. Международные кредитно-финансовые организации: Правовые аспекты деятельности: [Учебное пособие]. — М.: МНИМП, 1999. — 105 стр.

5. Шибаева Е. А. Специализированные учреждения ООН. Международно-правовые аспекты. — М., 1966. — С. 22—35.

6. Энциклопедия кругосвет: Гуманитарные науки, Экономика и право: (Устав МВФ): http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/MEZHDUNARODNI_VALYUTNI_FOND_MVF.html

7. Cram L. Reconciling Theory and Practice/ Developments in the European Union / Cram L., Dinan D., Nugent N. — L., 1999. — P. 5—6.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2009 р.

Новини

В УКРАЇНІ СПОСТЕРІГАЄТЬСЯ ЗРОСТАННЯ ПРИТОКУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У другому кварталі 2009 року спостерігається значне зростання притоку іноземних інвестицій. З урахуванням переоцінки, утрат і курсової різниці приріст сукупного обсягу іноземного капіталу склав у II кварталі 1539 мільйонів доларів США, що в 1,9 рази більше, ніж у I кварталі. За підсумками I півріччя Україна має 2358,6 мільйона доларів приросту сукупного обсягу іноземного капіталу.

У січні-червні 2009 року зросли обсяги капіталу, зокрема, з Нідерландів — на 561,7 мільйона доларів, Франції — на 342 мільйона доларів, Російської Федерації — на 277,1 мільйон доларів. Ці країни забезпечили понад 50% приросту притоку іноземного капіталу в Україні.

Приріст іноземного капіталу спостерігався на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність, — на 861 мільйон доларів, операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям — на 454,9 мільйона доларів, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку — на 141,5 мільйона доларів, а також на підприємствах промисловості — на 582 мільйона доларів, зокрема переробної — на 522,6 мільйона доларів. Серед галузей переробної промисловості найбільше зросли обсяги прямих іноземних інвестицій у хімічну та нафтохімічну промисловість (на 207,8 мільйона доларів) та у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на 106,1 мільйон доларів).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, на 1 липня 2009 року склав 37965,7 мільйона доларів, що на 6,6% більше обсягів інвестицій на початок 2009 року та в розрахунку на одну особу становить 823,9 доларів.

На підприємствах промисловості зосереджено 8570,1 мільйон доларів (22,6% загального обсягу прямих інвестицій в Україну), у тому числі переробної — 7373,9 мільйона доларів та добувної — 1046,2 мільйона доларів. Серед галузей переробної промисловості у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів внесено 1792,1 мільйон доларів прямих інвестицій, у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів — 1406 мільйонів доларів, хімічну та нафтохімічну промисловість — 1150,7 мільйона доларів, машинобудування — 1051,7 мільйон доларів, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції — 758,3 мільйона доларів.

У фінансових установах акумульовано 8015,7 мільйона доларів (21,1%) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, — 4068,7 мільйона доларів (10,7%), на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку — 3828,4 мільйона доларів (10,1%).

Про наявність прямих іноземних інвестицій звітувало 17,9 тисячі підприємств України.

Сума кредитів та позик, отриманих підприємствами України від прямих інвесторів, на 1 липня 2009 року становила 6149,7 мільйона доларів. Найбільше їх надійшло зокрема, з Нідерландів — 722,5 мільйона доларів, Франції — 530,5 мільйона доларів, Німеччини — 509,8 мільйона доларів, Російської Федерації — 493 мільйона доларів, Австрії — 331,4 мільйона доларів, Сполученого Королівства — 241,3 мільйона доларів, Угорщини — 239,3 мільйона доларів, Польщі — 181,5 мільйона доларів та Швеції — 152,2 мільйона доларів.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, враховуючи позичковий капітал, на 1 липня 2009 року становив 44115,4 мільйона доларів.

У I півріччі 2009 року з України в економіку інших країн світу спрямовано 25,9 мільйона доларів прямих інвестицій. Інвестування здійснювалося переважно у вигляді грошових внесків.

Обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці на 1 липня 2009 року склав 6226,8 мільйона доларів, у тому числі у країни ЄС — 5945 мільйонів доларів (95,5% загального обсягу), у країни СНД — 219,6 мільйона доларів (3,5%), в інші країни світу — 62,2 мільйона доларів (1%).

Сума кредитів та позик, наданих українськими резидентами підприємствам прямого інвестування на 1 липня 2009 року становила 123,4 мільйона доларів.

Загальний обсяг прямих інвестицій в економіку інших країн світу, враховуючи позичковий капітал, становив 6350,2 мільйона доларів.

Прес-служба Мінекономіки